

**Hofslagaregatan 5 A och B, Blasieholmsgatan n:r 2  
och N. Blasieholmshamnen n:r 3.**

(Kv. Blasieholmen n:r 11.)

Såsom vi ofvan sett (sid. 128) donerades detta område, som då hörde tillsammans med teatertomten m. m., till sedermera rikskanslern greve Magnus Gabriel De la Gardie enligt donationsbref af 1650 <sup>20</sup>/<sub>7</sub>. Han hade redan förut till kronan afstått den nyss beskrifna delen, när han 1660 <sup>2</sup>/<sub>12</sub> af arkitekten Jean De la Vallée tillbytte sig Fredrikshof och lämnade denna tomt i utbyte.

Jean De la Vallée sålde emellertid egendomen till vicepresidenten Arvid Ivarsson (Natt och Dag) 1677 <sup>2</sup>/<sub>5</sub>. Dennes dotter, Anna Kristina, och hennes man, öfverståhållaren, greve Knut Posse, ärfde den. Efter mannens död innehade änkegreffinnan tomten till 1740 <sup>5</sup>/<sub>7</sub>, då hon sålde den till handelsmannen Johan Classon, hvars söner Isak och Abraham ärfde tvenne lotter 1747 och enligt köpebref tillhandlade sig återstoden samma år i december. Isak Classon köpte 1757 <sup>15</sup>/<sub>10</sub> Abrahams del, men sålde det hela 1761 <sup>25</sup>/<sub>5</sub> till d. v. öfversten, sedermera generalen Pechlin. Under 100 år följde denna tomt med den gamla Forbus'ska tomten (se ofvan sid. 94 och följ.) och hade med den gemensamma ägare, tills den 1861 <sup>2</sup>/<sub>7</sub> af garfvaren Westins änka såldes till grosshandlanden Anders Hellstrand.

Vid dennes död tillföll tomten hans änka, född von Porath, och de fem barnen enligt testamente af 1870 <sup>21</sup>/<sub>4</sub> och arfskifte af 1880 <sup>6</sup>/<sub>11</sub>. Den öfvergick därefter, sedan äfven fru Hell-

strand affidit, enligt arfskifte af 1893  $\frac{4}{10}$ , till hennes arfvingar, ingenjören C. A. Hellstrand, fröken E. Hellstrand, arkitekten A. Hellstrand och agronomen P. A. E. Hellstrand. Af dessa har arkitekten H. 1912 blifvit utlöst med sin andel i fastigheten.

\*  
\*  
\*

Här stodo i äldre tider endast 4 små stugor med jordtak, ett vagnshus och en vedbod. År 1721 innehades en stuga af skomakaren Lars Werres änka, Stina Qvaster; i de andra stugorna bodde varfsarbetare. Mjölaren i »Norrströmskvarken» Didrik Joakim Batram bodde någonstädes på tomten år 1730. Sedermera uppfördes på denna tomt åtskilliga magasinsbyggnader, hvilka dock, att döma af en af Cederholm dagen efter den stora eldsvådan 1822  $\frac{12}{6}$  utförd teckning (Westinska samlingen i Ups. Univ. Bibl.), jämte öfriga hus å denna del af Blasieholmen i grund nedbrunno.

Ett nytt magasin har senare uppförts åt Hofslagaregatan af garfvaren Westin.

En del af detta refs 1887, då ett modernt bostadshus i hörnet af Hofslagaregatan (n:r 3 N. Blasieholmshamnen) uppfördes. Ritningarna utarbetades af arkitekten Hjalmar Kumlien efter ett program, som ingenjör Hellstrand sammanställt efter under sex år gjorda iakttagelser och erfarenheter. Denna första byggnad upptog halfva tomten, som af flera skäl ej kunde till sin återstående del bebyggas. Detta skedde emellertid nyligen; 1912 refs återstoden af magasinet, och 1913 började uppförandet af en sexvåningsbyggnad där, samtidigt med att den gamla förändrades, så att en heljuten fasad uppstod. Ritningarna hafva utarbetats af arkitekterna Hagström och Ekman efter anvisningar af ingenjör Hellstrand.

Detta är det största privata bostadshus, som under de senare decennierna uppförts i Stockholm. Det rymmer inalles 320 rum.

Bottenvåningen är inredd till ett par större kontorslägenheter med underliggande lagerrum. Våningarna 1—5 trappor upp

innehålla 6—10 rum. Fasaden utefter Hofslagaregatan är 79 meter lång, utefter Blasieholmsgatan och N. Blasieholmen hvardera 32 meter. Arealen omfattar 30,000 kvadratfot.

Egendomen, som i färdigt skick torde taxeras till omkring 2 millioner kronor, har fyra adresser: 5 A och B Hofslagaregatan, 2 Blasieholmsgatan och 3 N. Blasieholmshamnen.

---

**Hofslagaregatan n:r 4 (Våghusgränd n:r 2), Hofslagaregatan n:r 2 (S. Blasieholmshamnen n:r 2), N. Blasieholmshamnen n:r 1 (Tullpackhuset).**

(Kv. Blasieholmen n:r 12 och 23.)

Denna del af Blasieholmen är på samma gång den minst intressanta som den svåraste att redogöra för. Den har tidtals ägts af tvenne personer, sedan af endast en för att därefter delas i femtiosjättedelar; därpå åter förenats på en hand för att slutligen delas på nytt. Då det endast kan vara af underordnad intresse att nämna namnen på de i de flesta fall helt obemärkta ägarna till de olika lotterna och tomtdelarna, skall jag endast i allmänna drag redogöra för de hufvudsakligaste växlingar området undergått.

När drottning Kristina bortskänkte den öfriga Blasieholmen, blef ej heller denna del, holmens sydligaste udde, undantagen, ehuru det vill synas som hade man först bestämt, att, ungefär där nu huset n:r 4 Hofslagaregatan är beläget, ett stall skulle uppföras, sannolikt för d. v. pfalzgreffen Karl Gustafs räkning, och byggnaderna synas verkligen varit påbörjade,<sup>1</sup> när drottning Kristina afsade sig kronan till förmån för pfalzgreffen. Åtminstone afstannade bygget vid denna tid, och en af ägarna till ett område på udden fick sin donation tillokad med »stalltomten». Hela området, med undantag af denna »stalltomt», hade nämligen ursprungligen donerats till rysstolken Johan

<sup>1</sup> I De la Gardieska samlingen å Riksarkivet finnas en del räkenskaper, af hvilka tyckas framgå att Magnus Gabriel De la Gardie hade öfverinseendet öfver arbetena vid detta bygge.

Benktsson Roselin, adlad Rosenlindt, och riksrådet Herman Fleming, som senare erhöll äfven nämnda »stalltomt».

Rosenlindt, som erhöll donationsbref på sitt område 1647 <sup>12/6</sup>, sålde det till sekreteraren Lars Cantersten, och denne erhöll å detta köp vederbörlig konfirmation 1649 <sup>15/11</sup>. Cantersten hade afidit redan 1658 <sup>31/8</sup>, men å en karta af 1674 anföres, att denna tomt del tillhörde »sal. Cantersten», hvilket gifvetvis är beroende på att hans arfvingar då ännu innehade den. Huru därmed förfors under den närmaste tiden, är ej fullt utredt, men sannolikt såldes tomten af arfvingarna, ty år 1681 befinnes riksrådet Tord Bonde vara innehafvare af densamma och vid denna tid sålt den till riksrådet Lars Fleming, som redan förut genom köp blifvit ägare af Herman Flemings tomt.

Riksrådet Herman Flemings donationsbref är dateradt 1647 <sup>22/6</sup>, och området tillökades, såsom ofvan visats, enligt k. bref af 1654 <sup>9/5</sup>. Efter hans död ärfdes tomten af dottern Kristina, gift med den ofvannämnde Tord Bonde, samt sonen Klas Fleming, hvilken afyttrade den till sin farbroder, riksrådet Lars Fleming, som sedan inköpte äfven Canterstens tomt. Några bestämda data för dessa transaktioner har jag tyvärr ej lyckats fastslå.

Nu var emellertid Lars Fleming ensam herre på denna sida af Blasieholmen och ansåg sig kunna ställa och styra där, huru han bäst tyckte; också lät han påbörja uppsättandet af en väderkvarn, ett företag, som af magistraten ansågs »farligt för eld och otjänligt i anseende till utsikten för k. Slottet», men som till följe af Karl XI:s bref af 1688 <sup>16/9</sup> obehindradt fick fullföljas.

Flemings son, Magnus (se ofvan sid. 126), ärfde vid faderns död 1699 området. Hans änka och många barn sålde det emellertid 1723 till handelsmannen Johan Classon, som därå fick lagfartsbevis samma år <sup>23/12</sup>. Sedan Classon afidit 1747, delades tomten i sju olika lotter, men äldste sonen Johan Classon d. y. tillhandlade sig större delen af dessa lotter enligt köpebref daterade 1758 <sup>28/8</sup>, 1759 <sup>1/5</sup>, 1765 <sup>13/11</sup>, 1767 <sup>12/9</sup> och <sup>1/12</sup>. Friherre Karl Bunge, som genom sin hustru, Anna Lovisa Classon ärft en sjundedel, inköpte af kommerserådet Johan

Alströmers söner en sjundedel, som de ärft efter sin moder, Margareta Classon. Dessutom innehades länge en fjortondel af brukspatron Jakob Efraim Classon.

På 1780-talet gjorde Johan Classon d. y. cession. Huru nu med de olika tomtlotterna förfors har ej fullständigt kunnat utredas, men säkert är, att någon del inköptes af Stockholms stad,



*Blasieholmen och Skeppsholmsbron vid slutet af 1700-talet.*

Gravyr af J. F. Martin i Vitterhetsakademien.

andra lotter öfvergingo till enskilda köpare. Dessa voro bl. a. f. d. kaptenen vid Ostindiska kompaniet Isak Selle, som var måg till Johan Classon d. y., samt grosshandlanden Per Falck, hvilka år 1794 fränsålde en tomt (se nedan). Efter Falcks död tillföll hans del af området änkan, som under en följd af år jämte Selles arvingar var i besittning af hela den öfriga egendomen. Redan innan fru Falck affidit, 1828, inköpte staden 1824 <sup>24</sup>/<sub>10</sub><sup>1</sup> det hela, dock undantagen den tomt, där nu Edelstamska huset står. Man må beklaga sig, att inte denna tomt då blef stadens och möjligen utlagd till öppen plats; må-

<sup>1</sup> Utredningar V, III.

hända hade man då sluppit se den vanprydande byggnaden n:r 4 Hofslagaregatan (n:r 2 Våghusgränden) och det Edelstamska huset, hvilka byggnaders borttagande varit och helt visst kommer att bli ett »delenda Carthago» för åtskilliga generationer stockholmare.

Den tomt, där Edelstamska huset eller n:r 2 Hofslagaregatan (n:r 2 S. Blasieholmshamnen) står, ägdes 1794, såsom ofvan visats, af f. d. kaptenen vid Ostindiska kompaniet Isak Selle (Johan Classon d. y:s måg) och grosshandlanden Per Falck, hvilka jämte hela det öfriga området köpte den af Classons konkursmassa. De sålde den emellertid sagda år  $30/4$  till handlanden Isak Westman och denne 1803  $23/5$  till källarmästaren Henrik Ekström, som redan följande år, 1804  $21/3$  afstod köpet till traktören Per Zelling.

Enligt köpebref af 1817  $23/3$  blef hofmästaren E. Sandström ägare efter Zelling, och från honom köptes egendomen 1824 af hofkällarmästaren K. L. Selenius, som på detta köp erhöll stadens lagfart 1826  $7/8$ . Äfven inköpte Selenius ett litet område af stadens mark, hvarå han erhöll fastebref först 1838  $7/11$ .

Sedan Selenius i mer än tjugu år varit innehafvare af tomten, köptes den år 1846 af friherre Nils von Lantingshausen von Höpken för 56,000 rdr banko. Vid hans död 1868 ärfdes denna värdefulla egendom af sonen friherre Nils von Lantingshausen von Höpken enligt testamente af 1865  $15/4$  och tillägg af 1868  $5/8$ . Regementsskrifvaren, v. häradshöfding K. F. Edelstam köpte den 1877  $16/10$  och egendomen innehas ännu af hans änka och barn.

\*     \*

Under 1600-talets första hälft lågo på detta område endast obetydliga kojor, täckta med torftak. Den ståtligaste byggnaden torde varit den af Lars Fleming på 1680-talet uppförda väderkvarnen,<sup>1</sup> som stod ungefär, där nu huset n:r 4 Hofslagaregatan

<sup>1</sup> Den var år 1721 utarrenderad till bryggareäldermannen Johan Lampa och på 1730-talet till mjölnaren D. J. Batram.

är beläget. Sannolikt idkades där redan på Flemings tid skeppsbyggeri, hvarvid tilläfventyrs användes de för sådant ändamål sannolikt befintliga resterna från den tid, då Blasieholmen var ett varf. Detta under Flemings och hans arfvingars tid i gång varande varf arrenderades länge af räntmästaren Daniel Svensson-Leffler, adlad Lagersparre, som dock måste afträda det, när Johan Classon tillhandlade sig området.<sup>1</sup>

År 1721 omtalas sju olika byggnader på denna tomt, som då kallades den »flemingska»; en af dessa stugor omnämnes såsom nybyggd. Sedan Classon öfvertagit varfsrörelsen, lät han uppsetta ett plank kring området, försedt med en större inkörsport. Ännu 1731 var antalet byggnader detsamma, men på den n. v. Edelstamska tomten synes då, i stället för någon af kojorna, tillkommit en något större byggnad af sten. Så småningom förbättrades väl också de öfriga byggnaderna, magasin och skjul torde uppförts, men i det hela var området ganska ruskigt och utgjorde ett föga angenämt grannskap för de förnäma invånarna i och ägarna af palatsen på Blasieholmens nordvästra sida.

Sedan varfvet på 1790-talet nedlagts och ett s. k. »Sillhof» blifvit inrättadt för »allt till Stockholm ankommande sill- och lakegoods, till undvikande af elak lukt och andra olägenheter af dessa varors utkastande, besigtigande och ompackande vid Skeppsbron i staden», kom trakten ytterligare i misskredit. Den stora eldsvådan 1822 gjorde emellertid rent hus på Sillhofstomten, ty alla därå uppförda byggnader uppbrunno då. Om denna förödande eldsvåda läses i »Stockholmsposten» den 13 juni 1822: »I går på morgonen klockan ungefär  $\frac{3}{4}$  till 7 kom elden lös på Blasieholmen i Brädgården bredewid Sockerbruket. En stark nordwestlig bläst spridde lågorna med omotståndlig våldsamt omkring bland de brukbara(!)ämnen, som funnos samlade på alla sidor. Kl. 9 hade elden nått sin största höjd. Winden, som wände sig några streck, dref den midt öfwer gatan till f. d. Pechlinska huset (som nu äges af kaptenen<sup>2</sup> och riddaren Westin),

<sup>1</sup> Det var dock först år 1725, som arrendetiden utlöpte, och sannolikt var det först då som Classon utvidgade varfvet.

<sup>2</sup> Westin var kapten vid borgerskapets infanteri.



hwilket oagtdt sina starka murar och brannbottnar ej kunde räddas. Winden sprang åter tillbaka i sin förra riktning, och det öfriga af Blasieholmen frälsades sålunda. Icke desto mindre fortfor branden hela dagen, ehuru med minskad häftighet. Från och med det nämnda Pechlinska huset och Sockerbruket sträckte sig branden öfver hela den södra ändan af Blasieholmen ända till Skeppsholmsbron, som till två tredjedelar nedbrann. Blott slagtarehuset och fiskaregången blefwo oskadde. Hela det s. k. Sillhofvet med *alla derå befintliga byggnader*, Skeppsholmskyrkan och Skolhuset,<sup>1</sup> ganska betydliga förråder af wed, bräder, tjära, stenkol, victualievaror och flera fartyg, hvaribland ett stort tremastadt engelskt skepp, blefwo lågornas rof. I mannaminne är detta den största eldswåda, som öfvergått Stockholm.»

Staden använde området till flera ändamål. Bland annat inrymdes där en tackjärnsväg, ett kokhus, stenkolsupplag, försäljning af Höganäs' stenkärl m. m. En del magasinsbyggnader uppfördes, men snart efter Museibyggnadens uppförande började man tänka på att göra sig platsen till godo på annat sätt och här anordna välbehöflig tilläggsplats för en del större ängare. Ett packhus måste uppföras, men läget för detsamma var länge omtvistadt, tills man år 1875 beslöt sig för att lägga det på dess nuvarande plats (nu n:r 1 N. Blasieholmshamnen).

Huset n:r 4 Hofslagaregatan disponerades af förmännen vid museibygget. Nu är där Hamnfogdekontor m. m.

På det nuvarande Edelstamska husets tomt uppförde J. Clason d. ä. en mera betydande byggnad, åtminstone delvis af sten; den kvarstod ännu vid branden 1822,<sup>2</sup> men delade då

<sup>1</sup> Huruvida denna skolhusbyggnad låg på Kyrkholmen eller på Sillhofstomten, har jag ej kunnat utröna. Någon skola i denna del af staden omtalas ej af Elers. Dock må nämnas att redan år 1721 beboddes en ny stuga på flemingska tomten af »apologisten widh stora scholan och kläckaren widh Skeppsholmen Eric Leerbeck medh dess hustru och 2:ne små barn» (se mantalsförteckning). Här var sannolikt klockargården. Åt klockaren inrymdes dock senare bostad i tvenne Amiralitetet tillhöriga stugor, som antagligen lågo på Kyrkholmen och ännu vid 1822 års eldswåda användes för samma ändamål. Möjligen kan äfven en skola där varit inrymd.

<sup>2</sup> Om dess utseende får man en god föreställning af illustrationen å följ. sida, som är utförd efter en teckning af J. F. Martin.

öde med de öfriga gamla byggnaderna i denna trakt. Källarmästaren Selenius, som köpt tomten, uppförde här åren 1826—27 ett tvåvånings stenhus,<sup>1</sup> till hvilket ritningarna ännu finnas i Byggnadsnämnden, dit de inlämnades 1826<sup>32/1</sup>.

Redan 1841 gjorde Selenius dessutom en större nybyggnad, som förenades med det år 1826 uppförda huset, hvilket äfven samtidigt tillbyggdes. Friherre von Lantingshausen von Höp-



*Södra Blasieholmshamnen från Operahuset vid slutet af 1700-talet.  
Efter gravyr af J. F. Martin i Vitterhetsakademien.*

ken anbragte å husets sydvästra gafvel en större glasveranda, som visserligen ingalunda kunde kallas för en prydnad, men som icke desto mindre gaf huset en originell och åtminstone

<sup>1</sup> Öfver porten å Hofslagaregatan lät Selenius inmura ett i sandsten hugget turkhufvud, som säges ha prydt den 1825 nedbrunna Dramatiska teatern, fordom De la Gardieska palatset och någon tid användt till arsenal. Med anledning af detta turkhufvud var det Selenius'ska huset länge känt under namnet »Hôtel Turc», hvilket namn var så mycket mer berättigadt som verkliga värdsrörelse idkades därstädes af Selenius. Dessutom lär, enl. grosshandlanden Joh. Unmans intressanta uppsats i St Eriks årsbok för 1909 (sid. 63): »De la Gardieska palatset *Makalös* och dess kvarlevor», ått gårdssidan af detta hus ännu finnas en hel, särdeles ståtlig fris af krigsattributer.

för Stockholm originell karaktär. Den af Edelstam företagna ombyggnaden påbörjades 1882. De först inlämnade ritningarna ogillades af Byggnadsnämnden, hvarpå, sannolikt för att tillfredsställa (!?) vännerna af Stockholms *förskönande* (!), de båda gafvelröstena och kupolen tillkommo. Och ritningarna gillades.<sup>1</sup>

\* \* \*

En fullständig redogörelse för inbyggarna på detta stora område skulle, utom de svårigheter det erbjuder, sannolikt ej mycket intressera läsaren. Också skall jag söka att fatta mig så kort som möjligt.

Närmare uppgifter först från 1720-talet. Utom den ofvan (se sid. 144, not 1) omnämnde apologisten Leerbeck finna vi 1721 i en stuga skeppsbyggmästaren Swan, i en annan auskultanten i Åbo hofrätt Henrik Brunlöf och hans hustru. Den största af byggnaderna beboddes samtidigt af hofrättsrådet Joakim Riddercrantz och bokhållaren i k. Räntekammaren Johan Litzou. I samma hus hade vid denna tid den flemingska husprästen »magister» Kock en mindre lägenhet. Tio år senare hyrde tvenne fröknar Wagenfelt bostad i en stuga, som i öfrigt var upplåten till byggmästaren vid Classons varf Richard Williamson. På tomten bodde då äfven en »sjuklig fröken» Katarina Magdalena Plantin och f. d. löjtnanten Jonas Strömwald jämte sin hustru, född Örnflycht.<sup>2</sup>

<sup>1</sup> Det kan vara af intresse att påpeka en artikel i en i hufvudstaden utkommande veckotidning (Vikingen 1883 <sup>26/7</sup>), hvori denna ombyggnad i skarpa ordalag klandras, och hvori myndigheterna tagas i upptuktelse för den slapphet, hvarmed hela den Edelstamska byggnadsfrågan behandlats.

<sup>2</sup> Den på 1880-talet företagna högst beklagliga, hart när otroliga utgallringen och förstöringen af en del äldre mantalsförteckningar ur uppbördsverkets arkiv har omöjliggjort uppställande af fullständiga förteckningar öfver husens inbyggare, såväl på Blasieholmen som i alla andra delar af Stockholm. Ej heller kunna exakta uppgifter fås ur de visserligen bevarade, men ganska godtyckligt förda husförhörböckerna i Jakobs kyrkas arkiv. I ersättning har man visserligen taxeringslängderna från 1699 (i Stadens arkiv), men de äro för äldre tider ofullständiga och forskningen försvåras genom frånvaron af register.

På 1740-talet bodde Johan Classon i det af honom uppförda nya huset; han begrafns 1747 <sup>21</sup>/<sub>3</sub> i

Classon var en »self made» man och hade genom energi och förstånd skapat sig betydande ställning och förmögenhet samt ätnjöt på sin tid mycket anseende. Han var ett slags motstycke till 1600-talets storborgare i Stockholm, sådana som en Olof Hansson Törne och en Erik Larsson (v. der Linde) m. fl. I hans varf byggdes flera präktiga skepp, såväl för kronans och för Ostindiska kompaniets räkning som för hans egen. Fregatten »Riddarhuset», en 360 lästers båt, gick af stapeln på detta Blasieholms-varf. Och under sonens, Johan Classons d. y., tid byggdes där Ostindiska kompaniets skepp »Kronprins Gustaf» som gick af stapeln under stora högtidligheter 1767 <sup>13</sup>/<sub>6</sub>.

Vid den äldre Classons död skref Kristoffer Knöppel ett kväde kalladt: »*Wälmenta tankar och Beständigt Äreminne*».<sup>2</sup>

En af sönerna, den förut nämnde Johan Classon d. y., med sin familj bodde äfven här och omnämnes ännu i mantalsförteckningen af 1780. År 1762 var den framstående skeppskonstruktören Fr. H. Chapman, adlad af Chapman, sedermera bekant som vice-amiral, anställd hos Classon och var då äfven boende i något af de Classonska husen. Sedan varfvet nedlagts, beboddes lägenheterna af en ganska blandad publik. Här funnos parasollmakare, handskmakare, sjömän, soldater, timmermän, tapetmålaregesäller m. fl. Dessutom saknades ej krogar och näringsställen, där det nog kunde gå ganska hett till, i synnerhet sedan slaktarhuset tillkommit på Kyrkholmen.

<sup>2</sup> Ett utdrag där ur må här få plats:

»Herr Classons muntra fit fick rika frukter skörda  
Och än till mer bewis utaf wälsignelsen  
Han har en maka haft, som gjorde lätt hans börda,  
Och begges trefna hem upphålla bördan än.  
Det var ett Köpmanshus, der endrägt bar tillhoppa  
Och riktat fler med sig af halfwa Europa.  
Jag ser Försynens spår i detta Husets stöder,  
Hwars yngre styrcka det med Hufwudstolpen höll:  
Twå Mågar wittre män, fem Söner wärde bröder,  
Som hålla det upprätt fast äldsta Pelarn föll.  
Wårt Stockholm skull' ej snart en slik förlust upprätta,  
Om ej det säkert wor' att barnen den ersätta.

Den något större byggnad, där Johan Classon d. ä. själf residerade, innan hans nya hus uppförts, beboddes på 1730-talet af kommandören vid amiralitetet G. v. Grooth och generalkommissarien Hans Cederstolpe med hustru »samt tvenne söner widh Krigsstaten».

I det nya huset bodde Classönerna själfva samt efter dem deras efterträdare. Sedan Selenius gjort sina nybyggnader, fick huset ett visst anseende. Där bodde t. ex. under sin korta statsrådstid f. d. biskopen Kr. I. Heurlin (1842—44). Grosshandlanden Klas Peyron innehade en våning från midten af 1840-talet till 1860 på hösten. Hofsångaren Isak Berg (1846) och aktören K. E. Hjortsberg (1849—53) voro friherre von Lantingshausen von Höpkens hyresgäster.

Ägaren, den nämnde friherre v. L. v. H., den rike magnaten, herren till det ståtliga Bogesund, bebodde själf en våning till sin död 1868. Han var i viss mån ett original, och nästan tragiska eller åtminstone dramatiska episoder från hans yngre dagar skulle kunna förtäljas, men de höra till en tid, som ligger oss för nära för att här närmare beröras. Äldre Stockholmare minnas nog den gamle ädlingen med det karakteristiska hufvudet och det hvita skägget, när han ännu de sista åren af sitt lif dagligen tog sin promenad till häst och i sakta skridt passerade den då s. k. Lilla Trädgårdsgatan (nu Kungsträdgårdsgatan) och vek af förbi det gamla Kröneriet, där nu det s. k. Palmeska huset står. Det berättades, att den originelle mannen, som ansåg, att en säng var en ful tingest, tillbringade sina nätter i ett antikt ekskåp, som stod i själfva matsalen. Bakom skåpet, hvars baksida var borttagen, hade han låtit slå ut väggen till sitt skrifrum ungefär lika mycket som skåpet var stort. Denna öppning doldes i skrifrummet af i rika veck fallande gardiner. Men som skåpet var för kort, hade han på ena gafveln upphängt ett litet nyckelskåp, hvars baksida på enahanda sätt var borttagen liksom äfven en bit af skåpets vägg; i detta nyckelskåp hade han sina fötter.<sup>1</sup>

<sup>1</sup> Jag har ej tvekat att här meddela denna lilla anekdot, då jag fått uppgiften från fullt trovärdig person, som ofta umgicks i det von Höpkenska huset.

Det var friherre von Lantingshausen von Höpken, som, i afsikt att söka lindring för ett tyvärr obotligt ondt, tillkallade den berömde franske läkaren Nélaton,<sup>1</sup> hvilken, då en sextio års man, inte tvekade att för detta sjukbesök göra den långa resan till Stockholm.

Bland hyresgäster från den von Höpkenska tiden märkas: grefve E. von Engeström, hofsångerskan H. S. Wallenteng och förste expeditionssekreteraren N. V. Forsslund. Såsom förut nämnts innehades 1866—67 en våning af norske statsministern Sibbern.

Efter den på 1880-talet företagna ombyggnaden inflyttade utom ägaren, hvars familj ännu bor i huset, spanske envoyén Castellanos, hvars maka, en sydländsk skönhet, var en af prydnaderna i det högre societetslivet i Stockholm på 1880-talet och talade obehindradt svenska. Äfven nuvarande norske envoyén i Paris, baron Fritz Wedel-Jarlsberg, hade här under en följd af år sin af dyrbara konstsaker uppfyllda, eleganta bostad. Bland hyresgäster från en senare tid må anföras: nuvarande öfverste-kammarjunkaren friherre Johan Gripenstedt (1885—1907), nordamerikanske envoyén T. Ferguson (1895—97) och hans efterträdare, den populäre envoyén W. W. Thomas (1899—1905); artisten Axel Erdmann (1902—04); generalkonsul A. Johnson (1909—10) m. fl.

<sup>1</sup> Det berättades i Stockholm vid detta tillfälle, att den store kirurgen fick mottaga ett arvode, som af mången skulle anses som en verklig förmögenhet.

## Nationalmuseum.

(Kv. Blasieholmen nr: 13, 14 och 15.)

Egentligen tillhör ej museiområdet, d. v. s. den tomt, där själfva byggnaden står jämte platsen mellan den och Edelstamska huset samt den rundt museet befintliga gatan med parken och kajen, den gamla Blasieholmen. Detta område var ännu mot midten af 1800-talet en holme för sig, som i äldsta tider haft namnet Myntholmen, men, sedan en kyrka för Amiralitetet uppförts där, kallades Kyrkholmen, under det att kyrkan i gängse tal benämndes »Holmkyrkan».

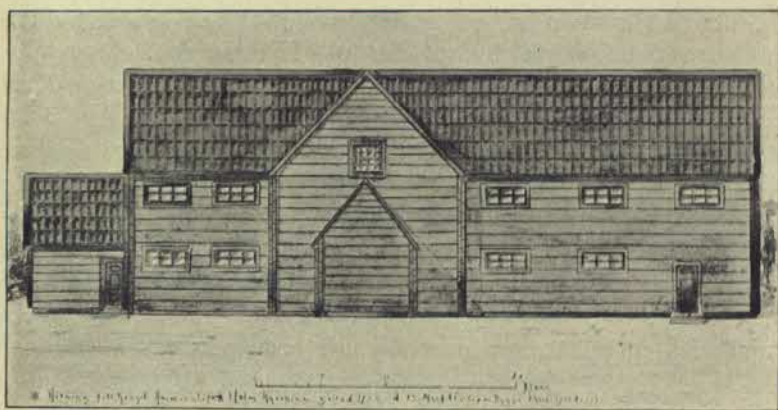
Holmen tillhörde af ålder K. M:t och Kronan, som mot slutet af 1620-talet afsåg den till uppförande af en kyrka eller ett kapell för det kommande »sjöfolket». Detta nya kapell invigdes år 1634.<sup>1</sup> Amiralitetet flyttades i början af 1640-talet till den n. v. Skeppsholmen, som 1638 hade börjat planeras för sitt nya ändamål, men kyrkan bibehölls på Kyrkholmen tills den 1822 nedbrann. Redan från början var denna kyrka uppförd af trä, och ehuru i januari 1651<sup>2</sup> bestämts, att en ny kyrka skulle byggas af sten, kom en sådan plan aldrig till utförande.

<sup>1</sup> Såsom förut nämnts, skall, enligt en anteckning i Rålambska samlingen i K. Bibl., gudstjänsten för »sjöfolket» först hållits i en byggnad (kyrka?), som låg på den tomt, Hans Wachtmeister sedermera innehade (Fersenska tomten, nr: 11 Blasieholmstorg m. m.).

<sup>2</sup> Drottning Kristina utfärdade 1653 <sup>6</sup>/<sub>5</sub> ett bref, som innehöll: 1:o bekräftelse på Gustaf II Adolfs förordning, att Sorunda framgent skulle ligga och lyda under Amiralitetet; 2:o att Östermalms (d. v. s. Jakobs) och amiralitetsförsamlingarna skulle skiljas åt: »och detta alt til at så mycket bättre ställa j wärcket, wela wij nådigst med dette vårt öppne breff hafwa skänckt och donerat under Amiralitetet och des församlingh den Lilla Holmen, som Träkyrkian nu står opå; På hwilken Hollma skall byggias een kyrkia aff steen och den medh Hollmen sedan ewärdeligen liggia och lyda». (Benäget meddelande af herr lektorn och pastorn, doktor Albin Hildebrand.)

En tillbyggnad åt västra och östra fasaderna tyckes dock blifvit verkställd år 1657.

Gudstjänsten förrättades i äldre tider af sex svenska präster och en finsk, hvilka skiftesvis alla dagar höllo bön för sjöfolket och handverkarna, innan dessa gingo till tjänstgöring eller arbete.<sup>2</sup> På slutet af 1720- och i början af 1730-talet, när den lärde Eric Tolstadius där tjänstgjorde, var den lilla kyrkan en af de mest besökta i hufvudstaden. Rüdling (Det i Flor stående Stockholm, I, sid. 138) säger: »Til denna församling hörer



*Amiralitetskyrkan enl. byggnadsritning 1732.*  
Efter kopia i Stadens byggnadsnämnds arkiv.

wäl egenteligen det folk allenast, som är antagit under Admiralitetet, men för nuvarande (1731) Pastorens, Mag. Erici Tolstadii upbyggelige predikningars skull stöter hit en sådan myckenhet af andra (högre och lägre) personer, at ofta knapt är om rum.»

Detta förhållande afhjälptes i någon mån genom den tillbyggnad, som utfördes under åren 1732—33, då kyrkan gjordes dubbelt så hög och läktare uppfördes i flyglarna. Ett litet torn,

<sup>2</sup> Om de författningar m. m., som i öfrigt varit gällande med afseende å själavården vid denna församling, kan läsas hos Elers: »Stockholm» II, sid. 327—29.



som, enligt äldre afbildningar, prydde den lilla kyrkan, tyckes vid detta tillfälle nedtagits och ej blifvit ersatt. Af bilden å föreg. sida, återgifvande en ritning i Byggnadsnämndens arkiv, kan man göra sig ett ungefärligt begrepp om kyrkans utseende vid tiden för denna ombyggnad.

I början af 1800-talet var den emellertid i nästan obrukbart skick, och när vid den ofvan beskrifna stora eldsvådan 1822 kyrkan i grund förstördes, ansågs förlusten ej varit särdeles stor. Den nya Amiralitets- eller Karl Johanskyrkan uppfördes snart härefter på Skeppsholmen.

Allt sedan midten af 1780-talet var likväl den lilla träkyrkan inte den enda större byggnaden på Kyrkholmen. Man uppförde nämligen då på initiativ af öfverståthållaren, friherre Karl Sparre dels en rad salustånd af trä, där de från gamla Norrebro borttagna handelslokalernas innehafvare skulle få ersättning, dels ett slakthus<sup>1</sup> af sten. Saluhallen visade sig likväl inte motsvara de förhoppningar, man ställt på densamma, och de hundra salubodarna stodo till största delen outhyrda. Slakthuset uppfördes under åren 1784—85 och invigdes högtidligen sistnämnda år <sup>20/10</sup>, såsom sig bör i själfva slaktmånaden.<sup>2</sup> På norra gafveln inmurades en minnessten med följande inskription:

GUSTAF III VAR KONUNG  
FRIHERRE CARL SPARRE ÖFVERSTÅTHÅLLARE,  
ERICK PALMSTEDT ARCHITECT,  
DÅ DETTA HUS UPPSATTES  
1785.

GABRIEL NOHRSTRÖM, ÄMBETSÅLDERMAN,  
INSATTE STENEN.

Öfver den stora porten syntes en dekoration af huggen sten framställande en oxskalle. Äfven uppfördes en s. k. »fiskare-

<sup>1</sup> Besjunget af Bellman. Detta poem »Nya Slagtarehuset. Den första November 1785» trycktes 1786 hos A. J. Nordström.

<sup>2</sup> Den plats, där dessa byggnader uppfördes, hade blifvit staden upplåten till material- och sjögård enligt k. bref af 1689 <sup>4/7</sup>. Hela Kyrkholmen förvärfvade staden 1824 <sup>4/8</sup> eller kort före köpet af Sillhofstomten.

gång», d. v. s. ett slags saluhall i det fria, där fiskaremadamerna utbjödo sina varor och öfvade sig i »bångmål».

Denna del af Stockholm åtnjöt ej det bästa anseende. Slakthusdrängar, handtlangare af alla slag, månglerskor, »sjåare» och de roddarmadamer,<sup>1</sup> som skötte öfverfarten till Skeppsbron, lågo i ständig fejd med hvarandra eller med andra af stadens invånare, och oordning hörde så att säga till »ordningen för dagen». Det gick till och med så långt, att några slakthusdrängar natten till den 23 april 1819 på ett afskyvärdt sätt mördade uppsyningsmannen vid Slakthuset Peter Apel och hans hustru. Detta mord, det s. k. »Slaktarehusmordet», väckte på sin tid oerhördt uppseende och gjordes t. o. m. till föremål för en särskild publikation.

Emellertid var det endast tack vare slakthusdrängarnas ansträngningar som Slakthuset räddades vid 1822 års förödande våld. Det kvarstod ännu på 1840-talet och var då allt annat än en prydnad. Olämpligheten af ett slakthus inom stadens hank och stör insågs dessutom af alla, och när det slutligen blifvit bestämdt, att ett museum för statens konst- och antikvitetsamlingar skulle förläggas hit, var det med en verklig lättnad som Blasieholmens inbyggare sågo de vanprydande byggnaderna jämnas med marken.

Det var dock inte från ena dagen till den andra som musci-frågan afgjordes. Redan år 1840 afläto rikets ständer till K. M:t. en skrifvelse, som gick ut därpå att ett Nationalmuseum så småningom måtte bildas. Först år 1844 förelåg en proposition från K. M:t. Kostnaderna beräknades lägst till 500,000 och högst till 555,000 rdr banko; en spottstyfver i våra dagar.<sup>2</sup> Såsom lämpliga tomter för den nya byggnaden föreslogos bl. a. Humlegården, Karl XIII:s torgs (Kungsträdgårdens) norra del, Helgeandsholmen m. fl. platser. Riksdagen 1844—45 beviljade det lägre beloppet, och sedan frågan om lämplig byggnadsplats ytterligare dryftats någon tid, beslöt man 1846 — sedan

<sup>1</sup> Beträffande dessa manhaftiga damer se rektor C. Björlings på grundliga forskningar fotade »Inledning» till »Minnesskrift vid Stockholms Ångslupsaktiebolags 50-årsjubileum 1913».

<sup>2</sup> I början af 1850-talet skref G. Carlén (»det republikanska fåret»): »Det blir ett dyrt tempel, som en fattig nation reser åt sina rika minnen».

staden erbjudit sig att såsom gäfvä öfverlämna holmen och att borttaga alla byggnader, om holmen valdes — att för museets räkning använda den ruskiga Kyrkholmen, ett val, som kan anses varit det bästa, som då kunde göras, ehuru den tunga byggnaden nu måste anses såsom skymmande utsikten öfver Nybroviken och Strandvägen. Röster höjdes äfven mot beslutet ur denna synpunkt, exempelvis tog Wohlfart i Posttidningen till orda emot förslaget, men hans anmärkningar kommo ej fram, förrän byggnaden stod i det närmaste färdig.

Sedan flera ritningar af inhemska arkitekter förkastats, beslöt man sig år 1849 för att uppdraga åt geheimerådet Friedrich August Stüler från Berlin att uppgöra ritningar och åt d. v. majoren, sedermera generallöjtnanten Johan af Kleen att vara chef för arbetet. Det gick ej särdeles fort med bygget och af Kleen fick uppbära mycken smälek under arbetets gång. »Kleen general duger inte till byggmästare» vitsade stockholmarna.<sup>1</sup> Och med anledning af, att åtskilliga partier af huset måst nedrifvas och ånyo uppbyggas, läser man å det plank, som omgaf bygget, en dag fått läsa följande ord: »Bygga upp, ej rifva neder, är en kristens plikt och heder».

Grunden till byggnaden påbörjades 1850, och först 1857 lades taket. Sedan anslaget åtskilliga gånger ökats, och kostnaderna uppgått till 1,737,415 riksdaler och 79 öre, aflämnade Kleen byggnaden till det yttre fullt färdig i maj 1863. Till dess inredning hade dessutom på förslag af en år 1861 tillsatt särskild kommitté ytterligare 450,000<sup>2</sup> riksdaler beviljats. Arbetet därmed uppdrogs åt F. W. Scholander.

<sup>1</sup> Det visade sig dock, att generalen af Kleen bättre förstod saken än stockholmarna, ty om han gifvit efter för de påtryckningar, som dels offentligt, dels enskildt gjordes honom, hade Nationalmuseum varit en tredjedel mindre än det nu är. Dessutom är att märka, att meningen från början var att K. Biblioteket äfven skulle inhysas i den nya byggnaden, hvilken för dåtidens förhållanden betraktades såsom något jättelikt. Det lärer general af Kleen till heder, att han ej härvid lät inverka på sig utan vidhöll den ursprungliga Stülerska planen. För sin möda uppbar han 3,600 riksdaler årligen under 13 år. Det tyckte man vara mycket då för tiden.

<sup>2</sup> Af detta anslag utgingo de 20,000 riksdaler, som geheimerådet Stüler erhöi som arfvode. Dessutom hade denne på Kleens räkning uppburit 12,880 riksdaler och 35 öre för detaljritningar och 1,500 riksdaler i resekostnader.

Byggnaden invigdes först 1866 <sup>25</sup>/<sub>6</sub> i samband med Industriutställningen, då Konstutställningen inrymdes där. Den har ej undgått att kritiseras; mången gång ganska orättvist. Hvad tyckes t. ex. om följande strof, som har en väl tydlig smak at kunglig svensk afundsjuka: »i alla händelser kan man säga, att den (museibyggnaden) försvarar sin plats om icke genom ett imponerande yttre, så dock genom sitt för konst- och fosterlandsvänner dyrbara innehåll». Man kan inte gärna vara uppriktigare i sitt klander öfver den utländske konstnärens arbete.

Vi torde emellertid äga få gedignare och smakfullare, efter goda arkitektoniska principer och regler uppförda byggnader i hufvudstaden. Om den ej gifvit oss något nytt eller i något afseende är grundad på nya uppslag, häfdar den dock sin plats och i rent konstnärligt hänseende »står den sig», hvilket sannernligen ej kan sägas om de flesta vid samma tid och under de närmaste decennierna därefter uppförda monumentala byggnaderna i hufvudstaden.

Om Nationalmusei vidare öden finnes en rikhaltig litteratur. Utom de i kalendrar och illustrerade tidningar förekommande talrika uppsatserna må följande arbeten anföras: Sander, Fr.: *Nationalmuseum*, Bidrag till tafvelgalleriets historia I—IV. Sthlm 1872—76; F(redrik) S(ander): *Sveriges Nationalmuseum*, dess byggnadshistoria, dess arkitektur och samlingar. Sthlm 1866; Göthe, G.: *Nationalmusei tafvelsamling*, beskrifvande förteckning. Sthlm 1887, 1897; ny upplaga äfvenledes med illustrationer har utgifvits på franska 1910. *Hildebrand, Hans*: *Statens Historiska Museum och k. Myntkabinettet*. Sthlm 1873; de årliga Meddelandena från museet o. s. v.

I sammanhang med att grunden lades för själfva museibyggnaden börjades äfven utfyllningar, och den forna Kyrkholmen förenades med kvarteret Blasieholmen. Kanalen försvann, och hela den östra delen af området fick genom kajbyggnaden en alldeles förändrad kontur.<sup>2</sup>

<sup>2</sup> Af den i början af denna bok meddelade kartan synes Kyrkholmens form före dess förenig med Blasieholmen.

Redan tidigt var Kyrkholmen medelst en bro förenad med den n. v. Skeppsholmen; brobyggnaden påbörjades 1638, samtidigt med planerna på amiralitetets förflyttning. Bron, som blef färdig först mot slutet af år 1640, byggdes af mästern Kasper Walter. I början af 1700-talet var denna bro nästan lifsfarlig att passera, och det berättas, att kung Fredrik I något längre fram ofta riskerade lifvet de mörka vinterkvällarna, när han till fots begaf sig hem öfver den skrangliga Skeppsholmsbron efter sina täta besök på Skeppsholmen hos amiralen grefve Taube, hvars dotter, den sköna Hedvig Taube, då ännu ej gifvit efter för den kunglige beundrarens anbud. Bron var då så förfallen, att amiralen måste utsätta prämar med stöttor mellan bropälarna för att understödja de nedrutnade brostockarna.<sup>1</sup>

Ursprungligen var bron försedd med vindbrygga, men vid en år 1791 företagen ombyggad höjdes den så pass, att smärre båtar kunde passera under de Kyrkholmen närmast befintliga brohvalfven. Vid eldsvådan 1822 uppbrann, såsom redan är sagdt, två tredjedelar af bron. Trafiken uppehölls först med roddbåtar, och sedermera utlades nordost om den gamlas ur vattnet upptittande pålrader en pontonbro, som användes ännu i början af 1860-talet tills den nya Skeppsholmsbron blef färdig. Denna ännu bestående bro lades nästan på samma plats som den äldsta, men riktningen ändrades något.

<sup>1</sup> F. A. v. Fersens »Historiska Skrifter». I, 52.